

# Junes Casenave-Harigileren hilberri txostena (1924-2017)

DAVANT, Jean-Louis  
Euskaltzain emeritua

Aita Junes Casenave Harigile joan berri zaigu: azken irailean zendu da laurogeita hamalau urteak ongi beterik. Euskaltzain urgazlea zen hogeigarren mendeko laurogeita bigarrenetik, ohorezko euskaltzaina bi milagarrenetik. Euskal literaturan obra erraldoia eraiki du, eta letretarik at ere nabarmendu da, bereziki sendagile lanetan. Beraz, aipamen hau merezi du handizki, eta gehiago ere naski.

Zuberoa Basaburuko Urdatx / Santa Grazi udalerrian jaio zen mila bederatzihun eta hogeita lauko apirilaren lauan, Bearnoko Betharramen munduko bizia utzi du, beraz, bi mila eta hemezortziko irailaren hogeita hiruan.

Aita Bearnotik Urdatx / Santa Grazira oihanzain etorria, ama bertakoa: Junesek bi hizkuntzak ikasi zituen goizik. Hamar urteetan Betharrameko kolegioan ikasle sartu zen, San Mixel Garikoitzek eraikiriko apez anaidiaren babesean, eta gero horren ordenan apeztea erabaki zuen. Denborarekin Bethleemen apez eginen dute anaidiak Palestinako hiri horretan zeukan etxean, mila bederatzi ehun eta berrogeita zortzian zuzen, Israelgo Estatua sortu zen urtean.

Europara itzulirik, hogeita hamaika urtez letretan irakasle lanetan jardungo du, lehenik Betharramen, gero Frantzia behere horretako Limoges hirian, azkenik hamazazpi urtez Donapaleun, Etchecopar kolegio katolikoan. Ber denboran horko zuzendaria izango da, eta beste lan guztien artetik, eskolako eraikina osoki berrituko du.

Irakasle ohi batzuen oroitzapenak jaso ditut horien ahotik edo lumatik: oroitzapen bereziak, guztiz onak, irakasle zinez atipikoa zela goraipatuz: espiritu irekia, gai guziei zabalik, denez kurios Iparraldean diogun bezala. Ikasleei maite zituzten istorio eta ipuin zoragarriak kontatzen zizkien, haatik ez fantasiakoak, ongi doku-

mentatuak baino. Gainera erlaxatzeko teknikak aplikatzen eta irakasten zizkien, yogatik hartuak, yogazalea baitzen bere buruarekiko ere. Ikasleentzat ohiz kanpoko apeza eta irakaslea zen hartu dizkiedan hitzetan, oso gozoa, alai, kantatzea maite zuena, zoriona arnasten eta hedatzen zuena.

Mendeko laurogeita batean Baionako apezpikuak Basaburura izendatu zuen parroketako apezlanerako. Lehenik Larrainen egon zen hamabi urtez, eta gero Altzain hamazazpi urtez, Basaburuko parrokia zabaletan denen zerbitzari.

Arimez bezala espirituez arta hartzen zuen kultura bidez, baita gorputzez bere botikei esker: sendagilea zen bere gisan, edo botikaria, edo belagilea zentzurik onenean, ezen landarez gantzu bereziak egiten zituen larruazaleko gaitz eta minen aurka, artatu dituenek diotenez egiazki erremedio eraginkorrak asmatuz. Eta bere heinean errezeta bereziak Heren Mundura hedatu zituen apez lagun misiolari batzuen arartez eta bitartez.

Bi mila eta hamarrean Donapaleura itzuli zen, betharramdar apezan etxera, hor anaidi txiki bat osatzen baitzuten Amikuzeko parrokiaren zerbitzuko. Aita Junesek lan horretan parte hartzen zuen bere ahalen arabera, adina bizkarrean Iparraldean diogun bezala.

Ongi zahartu da, bai gorputzez, bai espirituz, kasik bururaino erne iraunez, karrikan ibiliz eta olerkiak idatziz azken-azken hilabeteetaraino. Eroriko bat eginik, ebakuntza bat egin zioten, hor ahuldu zen. Betharramera erretiraturik anaidiko zaharren arta etxera, han ez du luzaz iraun. Irailaren 26an hileta hunkigarriak eduki ditu, euskaldunok ohorezki parte hartuz, eta meztatik landa euskaltzain bezala hitzaldi labur baten egitera deitua ninduen alde z aurretik Aita Baxo anaidiko buruak, bera Donaixti-Ibarrekoa San Mixel Garikoitz bezala. Duda gabe hori zen Aita Junesek berak nahi zuena: bizia Betharramen uztea eta bertako lurrean pausatzea, gain batean, anaidiko apezan hilerrian.

Askori bitxi idurituko zaie euskaltzale handi batek Euskal Herritik bazter hola bukatzea bere hautuz, Bearnoko lurraldean, Bigorrako mugan. Haatik aitaren aberrian dago, eta bortu maitearen oinez ala bizkarrez hurbil daude amaren Urdatx / Santa Grazi eta Zuberoa. Gainera Junesek ongi daki euskaldun eta gaskoiak haurride hurbilak garela, akitaniar zaharren eta baskoien ondoko bizkiak, berantean hizkuntzez bereziak, gaskoiek euskaldunok baino latin gehiago irentsi zutelako, baskoien mintzotik aldenduz: beraz Betharramen ez dago erbestean Junes gurea, arbasoen lurrean baino, eta bakean pausa dadila.

## Junes idazle polifazetikoak

Harrigarriko langilea izan da euskararen alde, baita euskal literaturako sail gehientsuenetan. «Trajeria» delako pastoralari egin dion ekarpena bereziki azpimarratu behar dut, maila gora bat eman baitio bere zorrotasun eta zehaztasunez: historiaren errespetua lehentze; euskara aratz, aberats eta jakintsu bat; neurtitzetan silaben kopuru finkoa (8/8) eta maiz ohiko asonantziaren ordezkari egiazko errima, ahal oroz aberatsa; literaturako balio kultuak... Toribio Alzaga saria, antzerkiko gorena, bi aldiz lortu du: 1982an (*Pette Basabürü*) eta 1992an (*Agota*). Beste literatura saririk irabazi du olerkian eta ipuinean ere. Gainera luzaz irakasten ari izan da Zuberoako gau eskoletan, AEK elkartearen baitan.

Junesen «trajeria»/pastoralak:

1 - *Santa Grazi*, 1976, Urdatx / Santa Graziko herritarrek, lehenik bi aldiz herrian, ohi bezala, gero Donapaleun etab.

2 - *Ibañeta*, 1978, arbaillarrek Garindainen, Auritzen.

3 - *Pette Basabürü*, 1982, Pagolak.

4 - *Zumalakarregi*, 1989, Altzai-Lakarrik.

5 - *Santa Kruz*, 1992, Urdatx / Santa Grazik.

6 - *San Mixel Garikoitz*, 1994, Donaixtik (Nafarroa Beherean).

7 - *Agota*, 1999, Altzai-Lakarrik.

8 - *Jesüs*, 2006, Maule-Lextarren, Saint François (d'Assise) ikastetxeko ikasleek.

9 - *Santa Engrazi*, 2006, Urdatx / Santa Grazik.

10 - *Eñaut Elizagarai*, 2000, Gamere-Zihigak.

Gainera frantsesez *Juan Martin Pueyredon, Pastorale de Lanne en Barétous*, 1997, Landa / Lanne (Bearnon). Itzulpena libretoan bearnes / okzitanieraz eta gaztelaniaz. Kantuak bearnesez.

Olerkiak: Oihanealat (1984) eta beste... Olerki berriak bururaino eman ditu Baionako *Maiatz* aldizkarian eta Senperen urtero agertzen den *Hatsaren poesia* liburuan.

Ipuinak: bereziki *Maiatz* aldizkarian, 1989 – *Altzaiko Herensügea* – *Sineste zahar eta ez hain zahar...*

Saioak: *Amikuze* – *Zuberoako antzertia edo pastorala*, Euskaltzaindiarekin agertua 2011n.

Historiazko idazlanak: *Orhiako Naba*, 1978 (778ko gudukaren historia garaiko idazkien arabera).

*Zumalakarregi, gudaiburua* (biografia).

*Simun Zetegiet* (hagiografia).

Itzulpenak: *Egün oroetako irakurgeiak* (Bibliatik) – *Jesüsen Berrihona* (Testamentu Berria).

Artikuluak, gai ezberdinez, aldizkari eta kazeta andana batean.

Hiztegiak: *Dictionnaire français-basque*, *Dictionnaire basque-français* (gehi aditzaren egitura), *Latina-Züberotarra*: azken hau argitaragabea, baina Euskaltzaindiko web-gunean erabilgarria.

Gramatika lanak: bereziki *Xiberoan eüskaraz* liburua, Sü Azia, 2001.

Junes Casenave idazleak lan eskerga egin du, autore polifazetikoak izan da, obra oparoa utzi digu kalitatezko euskara batean, nagusiki zubereraz, batzuetan behe-nafarreraz, zenbait aldiz baturantz ere joanez: beraz ohorezko tokia baino gehiago merezi zukeen. Kontua da euskararen alde luzaz isilik aritu zela, bereziki Amikuzen. Publikoan franko berant agertu zaigu, hirurogeita hamaseian, Urdatz / Santa Grazin, bere lehendabiziko pastoralarekin.

Zuberoako euskalkiak Euskaltzaindian osoko aulki bakarra du, eta hori aurreko urtean berritua zen, niri tokatuz berrogei urtean, goizik aldarrikatzen hasia baintzen Zuberoako desertuan. Baina Xalbadorrek behin Donostia honetan abestu zuen bezala, errua ez dut nik. Haatik orainokoan inork ez dit txisturik bota. Eta zu, Aita Junes, ikus arte betiereko bortuan, mendi goraz beste paradisuak ezin baitut asmatu euskaldun batentzat, bereziki zu bezalako menditar handi batentzat.

Agur jaunak et(a) andreak, agur (e)t(a) erdi!